

PREU: Eixemplar gratuït

DÉNIA

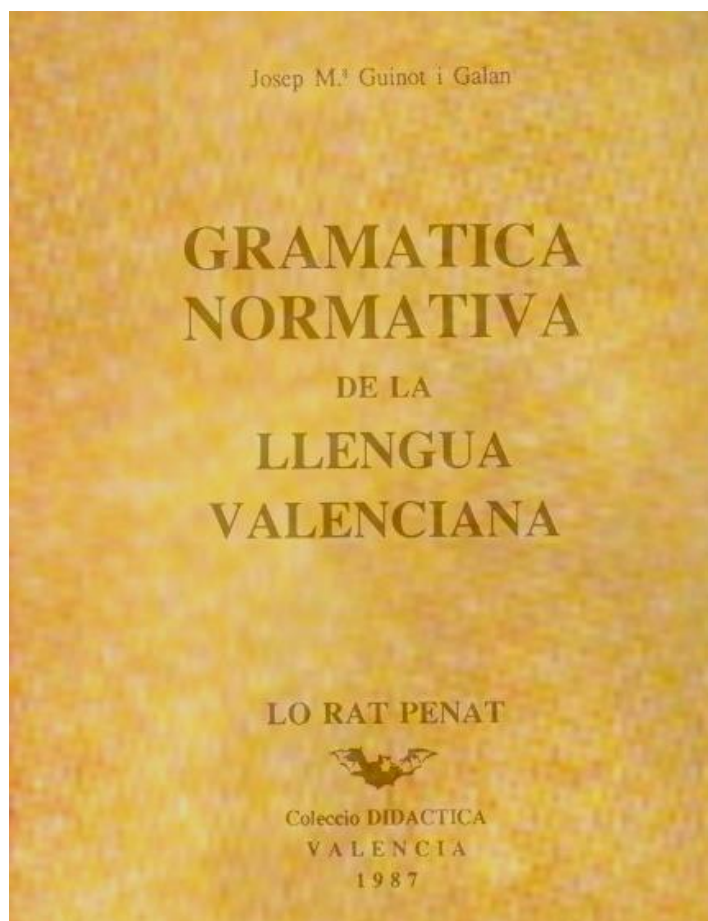
Extra de Septembre - 2021

Gmail rochabas2018@gmail.com

Twitter @CulturalRoc

Facebook. @rochabas

VALENCIÀ I CATALÀ COMPARATS

Valencià i català comparats

Per Josep Maria Guinot i Galan

- **I DIFERENCIES MORFO-SINTACTIQUES**
- **II MORFOLOGIA DEL VERB**
- **III SINTAXIS DEL VERB**
- **IV L'ADVERBI**
- **V PREPOSICIONS**
- **VI CONJUNCIONS**
- **VII SINTAXIS ORACIONAL**
- **VIII LES DIFERENCIES LEXICALS**
- **IX COLOFO**

I DIFERENCIES MORFO-SINTACTIQUES

No es tracta, com indica el títol d'aquesta conferència, de fer un estudi complet de les diferències que hi ha entre les llengües valenciana i catalana, sinó de les principals diferències morfo-sintàctiques, o siga, en lo que actualment i en sentit estricte se diu "Gramàtica".

Els lingüistes defineixen la Gramàtica com el sistema de mitjans d'expressió, comprènent en ella la morfologia i la sintaxi, deixant fora la lexicografia, o ciència de les paraules. La Morfologia tracta de les diverses categories de paraules (substantius, adjectius, pronoms, etc) i de les diverses formes de flexió (declinació, conjugació). La Sintaxi té per objecte les "funcions" que realitzen les unitats lingüístiques. D'aquesta manera, Morfologia i Sintaxi se repartixen respectivament les formes i les funcions. Però aquesta distribució és molt il·lusòria, perquè en la pràctica és difícil separar una cosa de l'altra. Separar la lexicologia de la Gramàtica tampoc és lògic (per la necessitat de reconèixer en moltes paraules una funció gramatical o equivalent a ella), però estan tots d'acord en que lo més pràctic és prescindir d'ella en un tractat gramatical. Per lo tant, prescindim de la lexicologia, com també de la formació de les paraules, de la Fonetica (la qual li dona ja les paraules fetes a la Morfologia) i de l'Ortografia, que no és més que l'expressió dels sons de la llengua i la seua part més perifèrica. La Fonetica, per altra part l'hem estudiada en nostre modest tractat de FONETICA DE LA LLENGUA VALENCIANA, publicat per València 2000, i l'Ortografia no presenta problemes a partir de la seua normalització per l'Acadèmia de Cultura Valenciana.

Ans d'entrar en matèria és necessari justificar el tema, perquè hi ha qui diu que català i valencià tenen la mateixa Gramàtica, per cert apoyant-se en una frase del P. Fullana.

L'apòstol de la llengua valenciana i màxima autoritat en ella, el P. Fullana, en el proleg d'un treball premiat en els Jocs Florals de València (1909) diu lo següent: "Escriure totes les característiques catalanes usades dins del Regne de València, equivaldria a escriure una gramàtica catalana i posar en la portada: Gramàtica valenciana".

¡Hi ha que vore lo que s'ha abusat d'èsta frase per a negar-li al valencià el dret a tindre una gramatica propia!. Naturalment, si la gramatica no conté mes que allo en que coincidixen valencià i catala, sera lo mateix dir gramatica valenciana que catalana: la frase del P. Fullana té una explicacio. (Tal volta no havia en ella mes que unes paraules falagueres per a l'Ajuntament de Barcelona, entitat donant del premi al referit tema). Igualment seria possible un canvi de noms entre dos gramatiques d'atres llengües, si es fera una gramatica purament de coincidències. Atra cosa totalment distinta haguera segut si el tema s'havera redactat "caracteristiques catalanes NO usades en el Regne de Valencia". Entre el catala i el valencià, com entre totes les llengües romaniques, es precis que hi hagen moltes coincidències, per ser totes elles derivades del mateix tronc llingüistic, pero lo que compon per a l'identificacio d'una llengua no es lo que te de comu ab una atra, sino lo que te de propi i caracteristic o diferenciat. La prova de que el P. Fullana creia en l'identitat de la Gramatica valenciana i de que no va dir aquella desafortunada frase en el sentit que li donen els malevols, es el fet (que te mes força que les paraules) de que despres d'aixo va compondre la seua Gramatica de la Llengua Valenciana, en la que si que figuren les caracteristiques que la diferencien de la gramatica catalana, i que nosatres farem constar en part en el present escrit.

Feta l'anterior digressio, que nos pareixia necessaria, podem entrar ya en materia.

La llengua valenciana, com totes les llengües, compren tres nivells o plans fonamentals: el fonologic, el morfo-sintactic i el lexical, tots ells intimament relacionats, formant un as a manera de cercles concentrics, en mutua dependencia, i tots ells importants. L'element mes important, evidentment, es el fonologic, ya que la fonetica es lo que radicalment diferencia unes d'atres les llengües romaniques. pero deixant de costat la Fonetica i la Lexicologia, encara queda un marge de punts de la llengua, que constitueixen l'objecte d'estudi de la Gramatica, i en el que les diferències entre dos llengües, ben estudiades, poden refermar la seua constitucio diferenciada. Eixa es la faena que hem mampres a l'estudiar les diferències morfo-sintactiques entre les llengües valenciana i catalana.

Per a major garantia d'objectivitat en l'exposicio d'estes diferències, compararem el catala segons la preceptiva del Institut d'Estudis Catalans, tal com se conté en les gramatiques de Pompeu Fabra, de Antoni Mª Margarit i en la del colectiu "MARVA", una de les mes acreditades en Catalunya. Per al valencià nos servirem, com a punt de referencia, de la Gramatica del P. Fullana, completada pel parlar del poble valencià mes cult, cosa normal tractant-se d'una llengua viva. Mentres anem pel camí, nos abstindrem de fer cap jui de valor. Al final de la carrera sera el moment de parar-se a reflexionar si entre el catala i el valencià, a mes de les radicals diferències fonetiques hi ha o no una gramatica totalment diferent en morfologia i sintaxis.

Es natural que entre la gramatica catalana i la valenciana hi haja moltes coincidències, com les hi ha entre cadascuna d'estes llengües i el castellà, portugues o italià. Per una part, el llenguatge es la manifestacio -i com el vestit- del pensament, i per tant, te que anar sempre darrere de la llogica. En efecte, les gramatiques neo-llatines son revestiment del pensar greco-romà, fins al punt de que es podria parlar d'una gramatica general de les llengües neo-llatines.

Per això és tan fàcil la traducció d'una llengua ad altra dins de la família neo-llatina. Eixa similitut entre les gramàtiques i entre les llengües és tan major quant més nos remontem als orígens, o siga, al llatí vulgar. Però, per altra part, a partir del llatí, hi ha una evolució diferent en cada país, dels que es repartixen l'herència del llatí, evolució que s'estudia en la Gramàtica històrica, que també pot ser "comparada". Nosaltres no anem a fer eixe estudi històric, sinó que nos limitarem a pendre les dos llengües, que comparem en son estat actual i, empíricament, ascendirem al descobriment de sa respectiva normativa diferenciada.

No volem començar les diferències pel nom de les lletres: efa, ela, ema, ena, erra, en català, quan en valencià diem: efe, eme, ene, erre, esse, perquè esta diferència nos pareix poc relevant.

Metodo a seguir:

Repasaré una a una les parts de l'oració, estudiant juntament morfologia i sintaxis, donant al verb un tractament especial, per raó de la seua importància en la formació de les oracions, sobre tot de l'oració composta.

A EL SUBSTANTIU

L'estudi del nom substantiu comprén l'anàlisi del gènere i del nombre.

1. El gènere. El gènere es conserva el mateix, en general, en totes les llengües romaniques: el que tenien en llatí. No obstant açò, anotaré algunes diferències entre el valencià i el català.

-El català forma el femení de hereu, jueu, Andreu, etc... en hereva, jueva, Andreva, etc...

-El valencià, en hereua, jueua (o judia), Andreua, etc...

-El català diu o escriu duquessa, princesa, baronessa; el valencià (excepte "l'apichat"), duquesa, princesa baronesa, alcaldesa, etc.

-Hi ha un lot molt surtit de noms abstractes que el català té com femenins, tots ells acabats en -OR, que en valencià antic també ho eren, però que no ho són en l'actualitat. Son estos: amor, ardor, color, dolor, error, sopor, temor, valor, estupor, rencor, (català, rancor) rigor, rubor.

-Hi ha substantius de diferent gènere en valencià i en català:

a) Masculins en català i femenins en valencià.

Català: la arada.

València: el aladre.

Molts noms d'ofici o professio, en català van terminats en A, sent masculins, mentres que en valencià acaben en E. Català: el maquinista, el periodista, el caixista, etc. Valencià: el maquiniste, el periodiste, el caixiste.

2.El numero. Hi ha també diferències en quant al numero.

No farem menció de la diferència que hi ha en el tracte del plural dels noms que en singular acaben en R, la qual perden en català en el plural, perquè la diferència queda dissimulada per l'ortografia.

Català: papés, carrés, retós.

Valencià: carrers, papers, retors.

Hi ha paraules terminades en E atona en singular, que passen al plural en català afegint una sola S, i en valencià, com en època clàssica, afegint NS.

Català: homes, joves, orfes, termes.

Valencià: homens, jovens, orfens, termens.

Noms que en català fan el plural en OS, perden la O en valencià

Català: boscos, gustos, presupostos, etc...

Valencià: boscs, gusts, presuposts, etc...

Noms masculins terminats en català en E i en plural en ES, i en valencià en O i OS respectivament.

Català: generes, quadres, modes, metres, litres, quilòmetres, etc...

Valencià: generos, quadros, litros, quilómetros, etc...

Noms que en valencià acaben en OS i en català suprimixen la O

Valencià: gojos, desijos, pasejos.

Català: goigs, desigs, passeigs, (no solen pronunciar la S final).

Noms que en singular en valencià terminen en dos consonants, i als que en plural s'afeg una S; en català en singular s'afeg una E eufònica, que es conserva en plural.

Valencià: assunt / assunts, cult / cults.

Català: assumpte / assumptes, culte / cultes.

B. L'ADJECTIU

Resumint, direm que els adjectius, en quant al plural, presenten els mateixos fenomens que els substantius.

Catala

millos, pijos
ariscos, vistos, fosc
comodes, omnimodes, vagues
cultes, presumptes
roigs, migs, lleigs

Valencià

millors, pijors
ariscs, vists, foscs
comodos, omnimodos, vagos
cults, presunts
rojos, mijos, llejos

1. Adjectius i pronoms possessius. S'observen diferències d'ordre morfològic i sintàctic.

En el femení, tant en singular com en el plural d'adjectius i pronoms personals:

Catala: meva, teva, seva, meves, teves, seves.

Valencià: meua, teua, seua, meues, teues, seues.

Us de les formes possessives: mon, ton, ma, ta, sa, etc...

En catala, us restringit.

En valencià, sense cap limitació

Prohibició en catala de l'ús de l'article neutre LO, sempre, i per tant davant dels pronoms possessius. En valencià, us normal de l'article neutre LO davant d'eixos pronoms: lo meu, lo teu, lo seu, lo nostre, lo vostre, lo d'ells.

2. Adjectius demostratius. Diferències morfològiques i sintàctiques.

En catala s'usen els adjectius arcaics composts: aquest, aquesta, aquestos, aquestes, aqueixos, aqueixes. En valencià totes eixes formes estan considerades com arcaiques i fora d'ús, empleant en son lloc les formes: est o este, eix o eixe, eixa, eixos, eixes.

En catala no està clara la distinció entre aquest i aqueix. En valencià no pot haver confusió entre este o eixe.

3. Adjectius numerals. Se presenten notables diferències en cardinals, ordinals, partitius i col·lectius.

a) Cardinals

Catala: vuit, dissét, divuit, dinou, seixanta, vuitante, dues cents, milio, bilio, etc...

Valencià: huit, dasset, dihuit, deneu, xixanta, huitanta, dos cents, millo, billo, etc...

b) Ordinals

Catala: usa les formes d'orige popular: cinqué, sisé, seté, vinté, etc...

Valencià preferix les formes cultes tretes directament del llatí: quint, sext, septim, octau, nove, decim, undecim, vigesim, etc...

c) Partitius i colectius

Catala: meitat, miler (decim, centesim, millesim ab S sonora)

Valencià: mitat, miller o millar (decim, centesim, etc. ab S sorda).

d) Adjectius quantitius. Hi ha diferències morfològiques i sintàctiques.

En catala tenen plural noms com: prou, massa i força (prou, masses, forces)

En valencià, prou i massa son invariables, i força no existix en el lèxic ni com adjectiu ni com adverbi.

Sintàcticament en catala l'ús dels quantitius varia molt, segons vagen en o sense preposició. Posaré alguns exemples per a que es veja la diversitat.

Construcció catalana	Construcció valenciana
quant pa	quant de pa
fa molt fret	fa molt de fret
menge molta chocolata	menge molt de chocolate
cullen tant blat com en casa	cullen tant de blat com en casa
tenim poc vi	tenim poc de vi
bastant de visites	bastantes visites
ja n'has comprades força	ya n'has comprades moltes
quanta de neu	quanta neu
portava menys de maletes	portava menys maletes

5. Adjectius indefinits. Diferències morfològiques

Catala: altre, altra, altres; abdues, nombros, nombrosos/es, etc...

Valencià: atre, atra, atres, les dos, numerós, numerosos, etc...

6. Atres adjectius. No existixen en valencià certes prohibicions de la normativa catalana sobre l'ús de: mateix, demes, varis.

C. L'ARTICUL DEFINIT

Diferències morfològiques i sintàctiques:

1. El català no usa l'article neutre LO. El valencià el té com un enriquiment i fa ús abundos d'ell.
2. El català lliterari ha proscriu l'article masculí en les formes LO i LOS. El valencià els manté vius al costat de EL i ELS (En algunes comarques, com en el Maestrat, són les formes usades habitualment: lo sinyó retó, los jovens...)

Per a que es veja el distint ús sintàctic d'estos articles posaré alguns exemples:

Construcció valenciana	Construcció catalana
No sabia lo animal que eres	No sabia com eres d'animal
¿Saps lo que he pensat?	¿Saps el que he pensat?
Ara serviran lo altre	Ara serviran l'altre
Vine lo més pronte que pugues	Vine el més aviat que puguis
Lo maravillos d'esta persona	El que es maravillos d'aquesta persona

Resumint: en valencià es pot usar l'article neutre:

- a) davant d'un adjectiu: lo bo del cas.
- b) davant d'un pronom: lo meu, lo teu, lo seu.
- c) davant d'un adverbi: lo pronte que has vingut.
- d) davant de tota una oració: va fer lo que li van manar.

Tots estos usos estan prohibits en el català normatiu.

A més, en valencià sol ser incorrecte posar l'article davant de noms propis (No direm "la Maria, el Jordi"). Tampoc s'usa ja anteposar En o Na als noms propis d'home o dona, respectivament (No diem ja En Josep o Na Montserrat) En català s'acostuma fer lo contrari.

D. EL PRONOM PERSONAL

Existixen en este punt diferències morfològiques i sintàctiques:

1. Morfològicament, hi ha que notar l'ús en català de JO i US (primera persona del singular i segona del plural) quan en valencià estes formes estan representades per YO i VOS.

Igualment, s'ha d'observar la preferència del nostre poble per NOS en relació a ENS, la única forma, esta última, usada pel català.

2. Molt important és l'absència en valencià del pronom reflexiu HOM propi del català. En valencià en son lloc s'usen indistintament SE o ES (No se dirà "jo us desijo", sino "yo vos desige"; ni tampoc "hom diu per tot arreu" sino "se diu o es diu per tot arreu").

3. En quant a diferències sintàctiques, indicarem les següents:

a) En valencià es pot dir, referint-se a persones o coses, A ELL o D'ELL, en català, quan es referix a coses, hi ha que valdre's d'algun rodeig per a evitar-ho. Exemples:

Valencià: torném a parlar d'ell (d'algun assumt)

Català: en tornem a parlar.

b) En català hi ha frases com "davant meu, davant teu, darre meu, darrere teu", desacostumades en valencià. (En valencià direm: darrere o davant de tu o de mi. Igualment, en català es pot dir "això és fet meu, o pintat meu"; en valencià s'ha de dir "això està fet per mi o pintat per tu").

c) En català el tractament corrent és "VOS";

En valencià, VOSTE

d) El català està usant constantment el pronom adverbial HI el qual sobra quasi sempre en valencià.

Català: ¿Que no hi és?

Valencià: ¿Que no està?

Més avant direm quan el valencià usa el pronom HI cosa que ocorre en contades ocasions.

E. EL VERB

En el verb és a on les diferències entre català i valencià són més grans, per lo que farem un examen més detallat.

II MORFOLOGIA DEL VERB

1.- Les diferències comencen ja en la nomenclatura.

En català: mode, nombre, perfet, imperfet, plusquamperfet...

En valencià: modo, numero, perfecte, imperfecte, plusquamperfecte...

Es tan diferent la conjugacio valenciana de la catalana que, per donar una idea completa, hauriem de recórrer les conjugacions regulars e irregulars des del principi al fi: seria interminable. Nomes farem mencio de les diferencies generals que constitueixen cadascu dels temes de la conjugacio.

2.- No sé si val la pena mencionar el fet de que les gramatiques catalanes fan un sub-grup de la conjugacio regular, que no el te la gramatica valenciana, porque esta particularitat no la considerem relevant. A saber, la segona conjugacio en catala te un sub-grup ab l'infinitiu en -ER tonica, la E de la qual en catala es oberta, quan en valencià es tancada.

Valencià: saber, soler, voler, valer (valdre), haver, poder, en E tancada.

Catala: saber, soler, voler, valer, poder, en E oberta.

3.- A la terminacio de la 1ª persona del singular del present d'indicatiu, en catala en -O, li correspon en valencià una terminacio en -E, o la perdua de la vocal final, en la generalitat de la regio.

Catala: canto, perdo, temo, sento, serveixo, dormo.

Valencià: cante, perc, tem, sent, servixc, dorc.

4.- Hi ha infinitius que tenen distinta forma en catala que en valencià.

Catala: tenir, venir, veure i sos composts.

Valencià: tindre, vindre, vore, etc...

5.- En el present de subjuntiu, a una A o E valenciana, correspon en catala una I o una E.

Valencià: prengue, prengues, prenga, prengam, prengau, prenguen.

Catala: prengui, prenguis, prengui, prenguem, prenguen, prenguin.

6.- El mateix fenomen reapareix en l'imperatiu plural.

Catala: prenguem, prengueu, prenguin.

Valencià: prengam, prengau, prenguen.

7.- En l'imperfecte de subjuntiu, les formes lliteraries valencianes generalisades (excepte en la zona llimitant en Catalunya) son les en -ARA, -ERA o -IRA, totes les demes son arcaiques o dialectals.

Formes valencianes:

en -ARA: cantara, cantares, cantara, etc...

en -ERA: temera, temeres, temera, etc...

en -IRA: partira, partires, partira, etc...

Formes totes estranyes al català lliterari.

Formes catalanes:

en -ES: donés, donessis, donés, donessim, donessis, donés. Rebés, rebessis, etc...

en -IS: sofris, sofrisis, sofris, sofrissim, sofrissiu, sofrissin, etc...

NOTA.- Hi ha una forma valenciana antiga, que es conserva com a dialectal, la qual té un imperfecte de subjuntiu en -ES o en -IS, distinta del català. En -IS: sofrisses, sofrisseu, sofrissen.

8.- Diferència en la formació dels temps composts (apart les diferències que naixen de l'ús del verb auxiliar SER o HAVER). En la veu passiva el valencià forma els temps ab el verb SER i el català ab el ESTAR.

Valencia	Català
he segut convidat	he estat convidat
havia segut convidat	havia estat convidat
hagui segut convidat	hagui estat convidat
hauré segut convidat, etc.	hauré estat convidat, etc.

A. PARTICULARITATS FONÈTIQUES DE LA 1ª CONJUGACIÓ

Com no figuren en el tractat de Fonètica, creem convenient posar-les aci, per a que es vegem les diferències que hi ha, en certs punts, entre el valencià i el català, originades per la conjugació. Com es lògic, no farem esment de les diferències que resulten de la pronunciació en U de les O atones, aixina com de la pronunciació per la vocal neutra E catalana de les vocals atones A i E, fet general que se propaga a tota la fonètica catalana. Apart d'aixo, hi ha atres diferències entre valencià i català, que son les que volem fer notar. Dir-les totes seria molt entretingut. En direm algunes:

1.- La E neutra catalana, en el curs de la conjugació passa a E oberta, pero no en valencià, en els casos següents:

- a) En els verbs acabats en -EAR, com crear (creeu)
- b) En els verbs terminats en -EJAR, com envejar (envegen)
- c) En els verbs en -EGAR, com combregar (combreguen)

d) En els verps derivats de noms que en catala tenen E oberta i en valencia E tancada (seques)

e) En un grup determinat de verps com: pecar, vedar, remeiar, veremar, semblar, arrencar (en valencià arrancar), trencar, pescar (en valencià, peixcar), abeurar, etc...

2.- Els verps que tenen una O atona pronunciada en catala U, son innumerables. Citarem tan sols uns exemples: adobar, sofocar, poder, escolar-se, rodolar (escrit rodolar), colgar, escoltar, escombrar, sopar, evaporar, destorbar, corcar-se, formar, etc...

En valencià pronunciats tal com estan escrits.

En catala pronunciats: supà, adubà, sufucà, pudé, escular-se, rudulà, escumbrà, evepurà, desturbà, curcar-se, furmà, etc...

B. PARTICULARITATS MORFOLOGIQUES I SINTACTIQUES DE LA 2^a CONJUGACIO

La majoria dels verps de la segona conjugacio son irregulars, generalment ab alteracions del radical, de les desinencies o del participi. Ara be, eixes alteracions son distintes en valencià i en catala, en moltes ocasions. D'elles, unes afecten al radical, atres a canvis fonetics diferenciats. En senyalarem alguns, i repetirem atres, per a una major sistematizacio.

a) Infinitius diferents.

Catala: neixer, treure, veure, tenir, venir.

Valencià: naixer, traure, vore, tindre, vindre,

Apart, els verps catalans, que no té el valencià, o els valencians, que no té el catala, com els catalans: sure, asseure, ensopegar, etc...; i els valencians sentar-se, entrepeçar, etc...

b) Verps que en la 1^a persona del singular del present d'indicatiu en catala acaben en vocal, i en valencià en consonant.

Catala: temo, perdo.

Valencià: tem, perc.

c) Verps que en el tema de present, en catala tenen el digraf SC (el qual se trasllada als temps derivats del sistema de present) pero en valencià el tenen en XC.

Catala: visc, cresc, cresques, visques.

Valencià: vixc, creixc, creixques, vixques.

d) Verbs que en valencià tenen E tancada, i en català la tenen oberta: coneixer, pareixer, mereixer, vencer, ofen, depen, suspen.

e) Intercalació en català d'una I antihiatàtica entre l'arrel i les desinències, en determinades formes verbals, fenomen que en valencià es solés un localisme.

Català: caiem, caieu, creiem, creieu, etc...

Valencià: caem, caeu, creem, creeu, etc...

f) Presents de subjuntiu velaritzats en valencià, i no en català, o no ho estan en el present d'indicatiu.

Valencià: perga, pergues, creixca, creixques, etc...

Català: perdi, perdis, creixi, creixix, etc...

g) Algun participi català inusitat en valencià, com rigut, per rist.

h) Futurs i condicionals diferents, per ser diferent el tema d'a on procedixen.

Valencià: voré, voria, etc...

Català: veuràs, veuries, etc...

i) Verbs en radical en NY, la qual en valencià es conserva, i en català es converteix en N.

Català: planguí, plangui.

Valencià: planyguí, planyga.

j) La terminació de la segona i tercera persona del plural del subjuntiu i imperatiu de la segona conjugació, en català en EM i EU; en valencià, es en AM i AU

Català: vinguem, vingueu.

Valencià: vingam, vingau.

C. PARTICULARITATS MORFO-FONÈTIQUES DE LA 3ª CONJUGACIÓ

a) El valencià conserva major nombre de verbs purs de la tercera conjugació que el català. Per exemple:

el valencià diu: gruny, muny, cruix, llix;

el català diu: grunyeix, munyeix, llegeixo (pronunciat "llegeixu")

Pel contrari, verbs que en català només conserven la forma pura, en valencià tenen les dos formes, la pura i la incoactiva. Per exemple:

català: acut, presum, consum.

valencià: acudix, presumix, consumix.

b) Diferència fonamental és l'ús en català de l'increment -EIX en els verbs incoactius, quan el valencià usa -IX. Per exemple:

català: converteix, pateix, serveix, etc...

valencià: convertix, patix, servix, etc...

c) Hi ha detalls diferents en alguns verbs purs, com per exemple:

català: obre, omple.

valencià: obri, ompli.

d) Participis passats diferents. Per exemple:

català: sofert, establert, omplert, complert, suplert;

valencià: sofrit, omplit, complit, suplit.

e) Canvis de conjugació: En valencià al costat de: amansir, amansar; acovardir, acovardar; espessir, espessar.

D. PARTICULARITATS EN VERBS IRREGULARS

1. Segona conjugació. Velarisació en català i no en valencià (excepte en zona dialectal).

català: sapiga, sapigues, capiga, capigues.

valencià: sapia, sapies, capia, capies.

2. En català existència de una I antihiàtica ab diftong temàtic (vocal més U), que no està en valencià.

català: veiem, veieu.

valencià: veem, veeu.

3. Verbs irregulars de la tercera conjugació en tema diferent en el present de subjuntiu.

catà: culli, cullis, culli, etc...

valencià: cullga, cullgues, cullga, etc...

El mateix fenomen en imperatiu.

catà: culli.

valencià: cullga.

Els fenòmens de velarització del radical són molt freqüents en valencià, sense correspondència en català. Exemples en els verbs: cosir, tossir, eixir, etc...

catà: tusso, tussi, cuso, cusi, cusi, eixo, eixi, etc... Imperatiu cusi

valencià: tusc, tusca, tusques, cusc, cusca, cusques, etc...

III SINTAXIS DEL VERB

Les sintaxis valenciana i catalana, al costat de moltes coincidències, com és natural que'n tinguen, tenen moltes divergències de les quals vorem algunes a continuació.

1. El valencià posa la preposició A davant del complement directe del verb en molts casos en els quals no ho permet el català. Per exemple:

catà: he vist mon pare, he vist la Maria, Cesar vencé Pompeu, ¿estimes algu? ¿qui has vist?, busco el meu criat, he vist al ministre...

valencià: he vist a mon pare, he vist a Maria...

2. La preposició A en català s'empria per a indicar el lloc a on s'està, inclús davant de nom propi: en valencià en estos casos s'usa la preposició EN

catà: viuen a Galicia, això ha passat a Valencia...

valencià: viuen en Galicia, això ha passat en Valencia...

3. Els verbs que indiquen companyia, en català porten la preposició AMB, extranya al valencià, el qual porta la preposició EN en llenguatge parlat i AB en llenguatge literari.

catà: vaig amb un amic.

valencià: vaig en un amic.

Tambe es contruixen en valencià ab EN o AB, i en catala en AMB, els verps que indiquen relacio d'ístrument o mig del qual u se val.

catala: arruixar amb una galleda, adornar amb flors, ferir-se amb el ganivet, rodejar amb la ma...

valencià: arruixar en un poal, adornar en flors, ferir-se en el gavinet, rodejar en la ma...

Igualment diferixen frases que indiquen modo o manera i els verps que indiquen comparacio.

catala: amb prudencia, amb bons modes, amb altres termes...

valencià: en prudencia, en bons modos, en atres termens...

4. El valencià distingix molt be entre ser i estar. En catala s'usa el verp estar per ser o viceversa, en moltes ocasions.

catala: ja hi som aqui, he estat nomenat secretari...

valencia: ya estic aci, he segut nomenat secretari...

5. Molts verps en catala van seguits de la preposicio DE i no en valencià. Eixemples: acordar, aconsellar, assajar, decidir, deliberar, desdenyar, desijar, esperar, exigir, jurar, oferir, permetre, pregar, pretendre, procurar, resoldre, sugerir, etc...

catala: m'agradaria de veure el fill.

valencià: m'agradaria vore al fill.

6. En valencià (ab precedents classics) es pot posar la contraccio AL davant de l'infinitiu. En catala es fuig d'eixa construccio, posant en son lloc EN.

catala: en vindre, pel camí he trobat un amic.

valencià: al vindre, pel camí he trobat a un amic.

7. En catala s'introduix una oracio impersonal per mig del reflexiu HOM, cosa que no fa mai el valencià, que usa en son lloc SE o ES.

catala: hom ha de fer-se correr la veu; hom reconeix.

valencià: s'ha de fer correr la veu; es reconeix o se reconeix.

8. En català no es permet l'ús de l'article davant de l'infinitiu mentre que en valencià es usual.

català: correr massa es el que t'ha perdut.

valencià: el correr massa es lo que t'ha perdut.

9. En valencià es precisa el valor momentaneu o perfectiu del verb quan la frase porta el verb auxiliar davant d'un participi, cosa que no distingeix be el català.

català: el bou ha estat mort pel torero (pronunciat toreru).

valencià: el bou ha segut mort pel torero (accio momentania).

10. El català usa en molta freqüència el giro compost TOT i el participi de present o gerundi. Esta construcció no s'usa en valencià.

català: tot content, tot rient, tot parlant.

valencià: content, rient o parlant encara.

11. El català fa concertar el participi passat, que entra en una frase perifràstica en tots els casos. El valencià no sol concertar-lo quan el participi passat es masculí i plural, referit a un pronom.

català: no els he poguts vendre.

valencià: no els he pogut vendre.

IV L'ADVERBI

A. ADVERBIS DE LLOC

Català:	Valencià:
aquí	ací (dialectal, aquí) enlloc
enlloc	en algun lloc o en cap lloc
deçà i dellà	d'ença, d'enlla (cap aquí, cap allà)
lluny	llunt (renegament, lluny)
sota, dessota	baix, baix de
dintre, endintre, endins	dins, per dins
enfora	fora, per fora, afora
rere, darrera, enrera	arrere, cap arrere, cap a darrere
endavant	davant, cap avant, per davant
endarrera	cap a rere, darrere
al davant, al darrera	davant, darrere
al damunt, a dalt, a baix	damunt, dalt, Baix

B. ADVERBIS DE TEMPS

Catala	Valencià
aleshores	entonces (diccionari de Escrig) en aquell moment, ara
de jorn	ben demati, de matinet
mai no	no mai
avui	hui (avui, dialectal)
d'hora, aviat	pronte, molt de mati
de nits	de nit
de part de vespre	cap a de nit, etc...
al cap vespre	al fer-se de nit
a la tarda, cap al tart	a la vesprada, al final de la "vespra"
a entrada de fosc	a poqueta de nit, al fer-se de nit
entre dues llums	entre dos llums
al foscant de la nit	al fer-se fosc o al fer-se de nit
un cop, un pic	una volta, una vegada
dema passat	despus-dema
dema passat l'altre	despus-dema l'atre
abans d'ahir	despus-ahir
mentre	mentres
en l'endemig	en mig, en l'entre mig

Tambe es distint el modo de contar les hores.

Catala: dos quarts de nou.

Valencià: les huit i mija.

C. ADVERBIS DE MODO

Catala:	Valencià:
aixi	mes freqüent, aixina (tambe aixi)
endebades	debadades
dempeus	de peu, dret

Entre les locucions adverbials mes freqüents son:

Catala	Valencià
a balquena, a betzef	en abundancia
a la babalà	al tum, tum; a l'animalà
a la valenta	en totes les forces
a rosegons	a rastres, a rastrons
amb prou feines	en bastants esforços

amb un girar d'ulls	en un girar d'ulls
amb un xic mes	en un poquet mes
de bursada	sense perseverancia
de cap i volta	sens avisar
de cop sobte	de repent
de debò	de veres
de dret	directament
de franc	lliure, sense pagar
de mancada	que va a menys
de retop	indirectament
de trasantó	d'improvis
d'un plegat	d'una vegada
en doina	en desorde
en sopols	a pols
mes aviat	mes pronte, mes be

Ara es també el moment d'observar que, quan s'ajunten més d'un adverbí dels terminats en -ENT, el català posa la terminació en -MENT al primer i no al segon, mentre el valencià actual sol fer-ho al revés.

Català: astutament i sabia.

Valencià: astuta i sabiament.

D. ADVERBIS I EXPRESSIONS D'AFIRMACIO, NEGACIO I DUBTE

En este punt farem també algunes observacions.

a) En català s'usa la partícula francesa PAS per a la frase negativa. En valencià esta paraula no existix per a tal funció.

Català: no ha vingut pas; no facis pas això.

Valencià: no ha vengut; no faces això.

b) El català sol posar l'adverbí NO darrere de les partícules MAI, CAP, GENS, NINGU, etc... mentre el valencià sol posar-lo davant.

Català:

Mai no vindras
cap home no ho ha conegut
gens de por no me fa
enlloc no s'ha treballat avui
ni tu ni jo no el coneixem

Valencià:

No vindras mai
no ho ha conegut cap home
no me fa gens de por
hui no s'ha treballat en cap lloc
ni tu ni yo el coneixem

V PREPOSICIONS

Les llengües neo-llatines han heretat les preposicions llatines, en poques modificacions, pero no per al mateix us sintactic en cada una d'elles. Vejam algunes diferencies entre valencià i catala:

a) En catala hi ha prohibicio d'amprar les preposicions: A, DE, EN, davant d'una oracio introduïda per mig de la conjuncio QUE. Esta prohibicio no existix en valencià.

Catala: ho hem conseguit gracies que; es queixaven que; s'entesta que li donin la pilota.

Valencià: ho hem conseguit gracies a que; es queixaven de que; s'encabota en que li donen la pilota.

b) En catala a vegades es posa la particula A davant de l'infinitiu, quan en valencià s'emplea EN.

Catala: pensar a dir-ho.

Valencià: pensar en dir-ho.

c) El valencià determina millor si es tracta del lloc a on se va o del lloc a on s'està.

Catala: "a Valencia" indica igualment a on se va que a on s'està.

Valencià: vaig a Valencia i estic en Valencia.

Tampoc s'usa en valencià EN per a la direccio, mentres està permès en catala.

Catala: anar en algun lloc; pujarem en aquella muntanya.

Valencià: anar a algun lloc; pujarem a aquella montanya.

d) Al parlar del regim del verp hem indicat la gran quantitat de verps transitius que en catala porten la preposicio DE introduint un complement directe, construccio que no te lloc en valencià.

Catala: prometre d'ensenyar.

Valencià: prometre ensenyar.

e) En catala es pot igualment introduir per mig de la preposicio DE un infinitiu que va de subjecte d'una oracio que va darrere del verp principal.

Catala: no m'era permes d'anar-hi.

Valencià: no m'estava permes anar (allí).

f) El catala moltes vegades no aclari si un PER es final o causal. El valencià estalvia eixa ambigüetat, emprant PER com causal, i PER A com final.

Catala: pis per llogar (que no està llogat o que s'intenta llogar)

Valencià: pis per llogar i pis per a llogar (significat clarament distint)

g) Hi ha casos en que el catala usa A a on el valencià usa PER.

Catala: al mati, a la tarda...

Valencià: pel mati, per la vesprada...

h) El catala usa el giro DES QUE. El valencià, no.

Catala: des que va aço.

Valencià: des de que va aço.

La preposicio SENSE en catala nomes se convertix en SENS en contades ocasions (sens dubte, sens perjudi). En valencià pot adoptar dita forma sempre que va davant de vocal (sens amo, sens anar).

Les formes BAIX i SOTA, en catala no poden ser usades ni com adjectius ni com adverbis. En valencià SOTA no s'usa, i BAIX pot ser les dos coses: el carrer baix, i estar baix la direccio del mestre.

i) Hi ha giros preposicionals que son exclusivament catalans, desconeguts en valencià.

Catala:	Valencià:
a sabuda de	sabent-ho
sense sabuda de	sense saber-ho
al davant de	davant de
al damunt de	damunt de
al darrere de	darrere de
al dessota de	baix de
al defora de	fora de
al volt de	a les voltes de
malgrat	a pesar de

VI CONJUNCIONS

Ab el fi de simplificar est apartat, direm simplement, enumerant-les tan sols, quines son les conjuncions catalanes i quines les valencianes corresponents.

Condicionals. Catala: mentre que, amb que/Valencià: mentres que, en que.

Causals. Catala: per què/Valencià: per qué (en E tancada).

Finals. Catala: per què, a fi què, per tal com/Valencià: per a que, a fi de que, per a que.

Modals. Catala: aixi/Valencià: aixi i aixina.

Concesives. Catala: magrat que/Valencià: a pesar de que.

Temporals. Catala: mentre/Valencià: mentres.

Copulatives. Catala: sia sia.../Valencià: siga... siga...

Adversatives. Catala: però (en O oberta i accentuada) /Valencià: pero (en O tancada i atona).

A mes d'aixo, en catala PERO sol anar darrere i en valencià davant. Eixemples:

Catala: els homes, però....

Valencià: pero els homens....

Ademes, al catala "altrament", en valencià correspon "d'atra manera".

Atres conjuncions adversatives.

Catala: amb tot, mes aviat, aixi i tot.

Valencià: en tot o per tot, en aixo, mes pronte, aixina i tot.

VII SINTAXIS ORACIONAL

La Sintaxis de l'oracio es molt pareguda en totes les llengües neollatines, per sa estructura, pero diferent per les conjuncions que introduixen les oracions coordinades o subordinades, aixina com per les diferents preposicions que acompanyen al verp. A on hi ha mes diferencia entre catala i valencià és sobre l'ús de les preposicions A, EN, DE, PER i la conjuncio QUE. Prescindim ara de fer eixe estudi comparatiu, perque nos portaria a una casuistica massa llarga. Vorem tan sols l'introduccio d'oracions que diferixen en catala i en valencià, no per les diverses conjuncions coordinants o subordinants, sino per la seua construccio.

1. Oracions d'emoció. Estes oracions en català s'introdueixen per giros com "em sap greu" o "em fa pena". En valencià per "me sap mal" o "me dona pena".

2. Oracions de necessitat. En valencià s'usa poc el verb "caldre" en oracions afirmatives. En català se fa d'ell un us abundant. Exemple:

Català: caldria que aleshores tinguessis uns mots adients.

Valencià: seria convenient que ara tingueres unes paraules adequades.

3. Oracions de temor. Regint una oració de subjuntiu, el català utilitza les formes catalanes del preterit d'imperfecte, mentre el valencià ampra les valencianes del parlar general en -ARA, -ERA, -IRA (cantara, vinguera, cosira). Exemples:

Català: tenia por que vinguessis.

Valencià: tenia por de que vingueres.

4. Oracions negatives. El català, a imitació del francès, reforça la negació amb la partícula PAS. En valencià dita construcció és inadmissible, ja es tracte d'oracions negatives, comminatives o interrogatives

Català: ¿No has estudiat pas?, No vinguis pas, no passegis pas avui.

Valencià: ¿No has estudiat?, No vingues, No passeges hui.

VIII LES DIFERENCIES LEXICALS

No podem resistir la tentació de dir algunes paraules sobre el lèxic, el qual hi ha qui diu que és també una part de la Gramàtica. Les diferències lexicals entre el valencià i el català les podem veure a través del llenguatge parlat, els llibres escrits i els diccionaris. La llengua viva valenciana la podem oir en qualsevol conversació dels qui entre nosaltres la parlen: la catalana, en els programes de la televisió de Barcelona. Ara bé, basta escoltar-la uns minuts per a donar-se compte de que no estan parlant la nostra llengua. Entre els llibres escrits hem volgut seleccionar-ne un, que pren continuament com a model de gramàtica catalana el professor Badia Margarit, a saber, la gramàtica superior de MARVA (Curs superior de Gramàtica Catalana de MARVA pgs. 194-198). D'esta obra prenem unes pàgines seguides, les corresponents a les funcions diferents que poden representar els pronoms febles (febles) dins de la frase. Posarem la frase de Marva a l'esquerra, i a la dreta la traducció valenciana.

Marva

Cada dia em llevo a les sis

Mai no ens agafen

Nosaltres ens trobem cada dia

¿Vols que te renyin?

¿Per què t'ajups?

No us vestiu tan aviat

Traducció valenciana

Tots els dies m'alce a les sis

No nos agarren mai

Nosaltres nos trobem tots els dies

¿Vols que te rinyen?

¿Per què t'ajupixes?

No vos vistau tan pronte

Ya les tres (les gallines)
En Pau i En Gil es cartegen
Agafeu cireres i feu-vos-en un tip
Sempre m'arrenco la cresta
Nosaltres ens fem la feina
Mai no et traus la gorra
La Maria us prepara el sopar(pronunciat
supà)
Vesteix el nen
¿Qué es en Pere, o no l'est?
Semblaven el teus parents i noels eren
Em creia que eren les meves cosines pero
veig que no les son
Aquest noi es eixerit encara que no sembli
¿Es recorda gaire de mi?
¿A quina hora tornareu de Tiana? En
tornarem a les vuit
Puja en aquest vago
Jo tambe hi pujare
Sempre passo per aquest carrer
¿Tu no hi passes?

Ya les trac
El Sr. Pau i el Sr. Gil se cartegen
Prengau cireres i assecieu-vos
Sempre m'arranque la cresta
Nosatres nos fem la faena
No te lledes mai la gorra
Maria vos prepara el sopar
Vestix el chiquet
¿Està Pere, o no està?
Pareixien els teus parents i no eren
Em creia que eren les meues cosines.... i
no son (o no ho son)
Este chiquet es dispost encara que no ho
parega
¿Se'n recorda molt de mi?
Tornarem a les huit
Puja (en o a) este vago
Yo tambe pujare
Sempre passe per este carrer
¿Tu no passes?

Sol objectar-se la gran quantitat de paraules que son iguals en catala i en valencià. Lo mateix podem dir nosatros del catala i el castellà.

Lo que les diferencia es la pronunciacio: la fonetica. Anem ara a la prova del Diccionari

Obrim el diccionari de Pompeu Fabra pel mig (edicio de 1981). Ha tocat la lletra F.

Escrivim les cinquanta primeres paraules seguides, sens interrupcio: Fa, fabricies, fabaria, fabrica, fabricacio, fabricant, faricar, abril, fabulista, fabulos, fabulosament, faç, façana, faccio (n), faccio, facecia, facecios, faceciosament (e), faceta, facial, facies, facil, facilitacio (n), facilitar, facilitat, facilment (e), facineros (o), facsimil, factible, factici (o), facticiament (e), factiu, factor, factoria, factorial, factotum, factura, facturacio (n), facturador, facturar, facula, facultar, facultat, facultatiu -va, facultativament (e), facundia, facundios, facundiosament (e), fada, fadiga, fador, fadri, (i 4 derivats de fadri), fadristern, faedor. Total, cinc columnes. Ara pregunte: ¿son diferents eixes paraules de les castellanes? Entre les cinquanta, no n'hi ha mes que tres propiament catalanes: façana, fada (pareguda al castellà hada) i fadristern, institucio tipicament catalana.

Les diferencies que hi ha entre el lexic valencià i el catala son tan o mes importants que les que medien entre el catala i el castellà. Clar que valencià i catala tenen moltes paraules iguals, ¿com no les han de tindre si les dos llengües han heretat el patrimoni lexical del llatí?. Pero, les paraules han sofrit distinta evolucion fonetica, i això es lo que les ha fet diferents. Eixa diferencia es voria millor en seguida si el catala s'escriguera en una transcripcio fonetica i no en l'ortografia actual, que no es correspon en la pronunciacio d'aquella llengua.

IX COLOFO

Per a posar terme ad este llarc i arit estudi, vullc convidar a tots a reflexionar sobre les diferencies morfoloquiques i sintactiques, entre el valencià i el catala, que hem exposat, i a que, despres d'una reflexio sincera, emitixquen el seu veredictc sobre si el valencià té la mateixa gramatica que el catala, o pel contrari te motius sobrats per a alardejar de gramatica propia.

Per ma part, encara que pose tota l'importancia en la Fonetica, per a la diferenciacio de llengües procedents del mateix tronc comu, no deixe de senyalar l'importancia del lexic i de la Gramatica, perque les diferencies en este camp, afegides a les fonetiques, nos confirmen en la autoctonia de la llengua valenciana i la seua independencia de la catalana, en l'estat actual de les dos llengües.

Per a acabar, permetiu-me que aporte aci el testimoni de Josep Pla, premi de les lletres catalanes, insigne escritor, qui en el volum 28 de les seues obres completes, en un articul titulat "Direccio Lisboa", diu textualment: "Els llingüistics tenen rao: tots els dialectes neollatins situats des del Loira fins l'Algarve i els ultims caps de Sicilia, tenen la mateixa construccio: El que els diferencia es la fonetica. Es la fonetica el que crea (en llenguatges que tenen la mateixa arrel, en aques cas el llatí), la intel.ligibilitat, intel.ligibilitat que, en definitiva, es total."

Finalment, repetixc una atra autoritat que ya vaig invocar en una atra ocasio: Salvador de Madariaga en el seu famos llibre "España" (pagina 186) diu: "Valencia no quiere ser otra cosa que Valencia. Su lengua difiere lo bastante para poder permitirse gramática y vocabularios propios, si sus literatos quisieran construirse los". I en això estem.

Josep Maria Guinot i Galan

Fon llicenciat en Filosofia i Lletres, secció Filologia Romànica. Doctor en Sagrada Teologia. Catedràtic de Religió i de Llatí. Vicari de la Trinitat de Castelló i Canonge Magistral de la Catedral de Sogorp. Acadèmic de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana (RACV). Fundador de l'Associació Cultural Cardona i Vives de Castelló.

ACLARIMENT: Esta publicacio està redactada en les Normes d'El Puig. Encara que es una obra colectiva, l'encarregat de la redaccio final de cada articul te llibertat per a fer-ho en la normativa d'accentuacio de la seua preferencia. Este tema es motiu de debat, pero no de divisio, entre nosatres.

Facebook, @rocchabas
Twitter@CulturalRoc
GMAIL, rocchabas2018@gmail.com

